

Justis- Og Beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep.

0030 Oslo

Deres ref.:
23/259

Vår ref. (saksnr.):
23/152 - 11

Saksbeh.:
Ida Kock

Dato:
11.04.2023

Høring – NOU 2022: 21 Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten

Pro Sentret er et nasjonalt kompetansesenter innen prostitusjon og Oslo kommunes tjenestetilbud til personer som har erfaring fra sexsalg.

Pro Sentret er innforstått med at rådet har hatt fokus på den seksuelle selvbestemmelsesretten i sine vurderinger og at skadefølgeprinsippet har stått sentralt i vurderingen av prostitusjonslovgivningen. I det kommende vil vi gi våre innspill til straffelovrådets anbefalinger når det gjelder straffelovens § 315 (hallikparagrafen) og § 316 (sekkjopsloven).

35.3.2 Rådets anbefaling om videreføring av forbud mot hallikvirksomhet og formidling av prostitusjon

Bestemmelsen i § 315 tar dels sikte på å begrense prostitusjon og dels å beskytte personer som selger sex mot at andre utnytter og profiterer på prostitusjon. Rådet anbefaler ikke noen endringer i Straffelovens § 315. Pro Sentret ser flere problemer med dagens lovgivning som kan gi negative konsekvenser for personer som selger sex.

I § 315, første ledd bokstav a, blir hallikvirksomhet definert som «den som fremmer andres prostitusjon». Utnyttelse og/eller økonomisk vinning er ikke nødvendig for at bestemmelsen skal komme til anvendelse og dermed blir svært mange aktiviteter tilknyttet prostitusjon i praksis ulovlige. Et eksempel kan være at to eller flere personer som av sikkerhetshensyn velger å selge sex sammen, kan sies å «fremme» hverandres prostitusjon. Enkelte vil da velge å selge sex alene, med de risikoene det innebærer, av redsel for å bli tiltalt for hallikvirksomhet. Pro Sentret får mange henvendelser fra personer som selger seksuelle tjenester om akkurat denne problemstillingen.

§ 315, første ledd bokstav b retter seg mot den som leier ut lokaler og forstår at lokalene skal brukes til prostitusjon eller utviser grov uaktsomhet i så måte. Opp igjennom årene har Pro Sentret erfart at håndhevelsen av denne bestemmelsen har hatt store, negative konsekvenser. Norske hoteller er aktive i å håndheve loven og blant Pro Sentrets brukere er det spesielt kvinnelege migranter som opplever å bli kastet ut fra hoteller. Hotellansatte har da funnet annonsen til vedkommende på en annonseplattform, konfronterer vedkommende med annonsen, mener at sexsalg bryter mot hotellets retningslinjer og vedkommende blir kastet ut, ofte uten å få igjen forhåndsbetaling for rommet de har leid. Dette selv om sexsalg ikke har foregått på hotellet.

Verdt å nevne er også politiets bruk av § 315 første ledd bokstav b til aktivt å kontakte eiere av leiligheter der man visste at sexsalg foregikk. En kunnskap de ofte tilegnet seg ved selv å ringe på annonser og utgi seg for å være kunder. Huseier fikk beskjed om at utleie til prostitusjonsformål var ulovlig, med det resultatet at leieboere ble kastet ut, som regel uten at bestemmelsene i husleieloven ble fulgt og ofte uten å få igjen depositumet. Dette åpnet opp for ytterligere utnyttelse på leiemarkedet, der noen huseiere, bevisst på at sexsalg foregikk i lokalene, tok urimelig høy husleie.

Pro Sentret er også kjent med huseiere som satte det i system å leie ut til sexselgere, for kort tid etterpå kaste vedkommende ut med henvisning til § 315. Depositumet behold huseier selv. Politiet har i varierende grad over tid brukt denne metodikken og slik loven er utformet i dag er det ikke noen juridiske hinder for å håndheve § 315 på denne måten, med de negative konsekvensene det medfører for sexselgere som loven er ment å beskytte.

I sin begrunnelse for opphevelsen av forbudet mot sexkjøp skriver rådet at kjøp og salg av seksuelle tjenester er "innenfor det den enkelte er fri til å bruke sin seksuelle selvvråderett til" og legger vekt på de problematiske aspektene ved å bruke kriminalisering i strid med skadefølgeprinsippet for å motvirke uønskede samfunnsfenomen. Vår oppfatning er at denne begrunnelsen for avkriminalisering i stor grad også er relevant for det nåværende forbudet mot hallikvirksomhet og utleie. Dagens lovbestemmelse bidrar til en innskrenkning av den seksuelle selvbestemmelsesretten ved å legge sterke begrensinger for både hvor og hvordan et sexsalg kan gjennomføres uavhengig av hvorvidt utnytting eller økonomisk vinning har funnet sted.

Straffelovrådet understreker at potensialet for utnyttelse i prostitusjonen er stort og konkluderer med at risikobetraktninger med hensyn til hvor alvorlige krenkelser som står på spill tilsier at det er riktig å videreføre forbudet mot hallikvirksomhet. Pro Sentret er ikke uenig i at potensialet for utnytting i prostitusjonen er stort, men savner en vurdering av de risikoene sexselgere utsettes for med dagens lovbestemmelse, sett opp mot en eventuell økning eller reduksjon av risiko, dersom justeringer ble gjort for blant annet å imøtekomme de utfordringene som er nevnt over. Pro Sentret hadde gjerne sett en revisjon av Straffelovens § 315, og at større vekt ble lagt på utnyttelse og økonomisk vinning. Slik loven er utformet i dag, ser vi altfor mange tilfeller der personer som selger sex i praksis havner i risikofylte situasjoner på grunn av måten loven håndheves på og i mindre grad oppnår beskyttelse mot at andre utnytter og profiterer på prostitusjonen.

35.3.3 Rådets anbefaling om å avkriminalisere kjøp av seksuelle tjenester fra voksne

Pro Sentret kan bekrefte at prostitusjon er et svært mangfoldig samfunnsfenomen, der maktrelasjoner og livsbetingelser varierer mye. Følgelig kan man ikke forstå prostitusjon som ett fenomen, men som svært ulikt avhengig av person og kontekst. Prostitusjonens skadeomfang, altså den helhetlige belastning det innebærer å inngå i prostitusjon vil således variere i tråd med dette.

Selv om straffelovens § 316 har hatt relativt små konsekvenser for sexselgere generelt, har innføringen hatt en del ugunstige effekter. Den ensidig kriminalisering av kunden var ment å skåne de som selger seksuelle tjenester, men blir likevel dratt med i dragsuget og anskues som kriminelle. Dette forsterkes av at politiets eneste vei inn til kunden er via selgeren og følgelig blir de gjenstand for politiets oppmerksomhet, selv om de ikke gjør noe ulovlig.

Videre har kriminaliseringen av sexkjøp medført en sementering av prostitusjon som et uønsket samfunnsfenomen. I tillegg til å forsterke et allerede godt befestet stigma knyttet til sexsalg bidrar denne forståelsen til en ytterligere marginalisering av personer som selger sex. Å bli marginalisert er å bli skjøvet ut til samfunnets randsoner. Å være marginal kan forstås som å befinne seg tett på nedre grense for aksept og marginaliserte mennesker har ofte liten kontroll over egne liv og de tilgjengelige samfunnsressursene og har ofte vanskeligheter med å gjøre sine rettigheter gjeldene. I dette rommet er potensialet for vold, trusler, trakassering og utnytting stort noe Pro Sentret dessverre stadig registrerer.

En annen konsekvens av at prostitusjon, etter innføring av sexkjøpsloven, forstås som et uønsket samfunnsfenomen er at personer som selger sex mistet sitt erstatningsrettslige vern. Før innføringen av § 316, var Pro Sentret kjent med tilfeller der sexselgere fikk erstatning for tapt arbeidsinntekt etter voldshendelser med kunder, eller forsikringsutbetalinger ved for eksempel tyveri på stedet de solgt sex fra. Etter innføringen av § 316, har Pro Sentret sett eksempel på sexselgere som blitt nektet erstatning for tapt arbeidsinntekt etter grove voldshendelser og forsikringsselskap som nekter å betale erstatning med henvisning til at prostitusjon er et uønsket samfunnsfenomen man ikke vil fremme.

I en dom fra 2010 i Borgartinglagmannsrett heter det: «Prostitusjon er ikke ulovlig, men uønsket, noe innføringen av sexkjøpsloven understreker. Avtaler om kjøp av sex omfattes av de kontrakter som anses å være mot ærbarhet. Slike avtaler kan ikke gjennomføres ved domstolens hjelp – partenes rettigheter har ikke rettslig vern

og den ene partens forhold anses som straffbart»¹. Og Høyesterett uttalte i dom fra 2017: «Etter min oppfatning vil et erstatningsvern for prostitusjonsinntekter kunne bidra til en alminneliggjøring av sterkt uønsket virksomhet»². På den måten har altså innføringen av sexkjøpsloven bidratt til å svekke rettsvernet til personer som selger sex.

Det er dessverre litt uklart hva rådet mener med en avkriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester. Særlig siden rådet refererer blant annet til Amnesty's anbefalinger om å avkriminalisere prostitusjon, da det i deres anbefalinger inngår en avkriminalisering av «fremming» i Straffelovens § 315 i tillegg til fjerning av § 316.³

Per dags dato er det kun to land som har avkriminalisert prostitusjon: New Zealand (2003) og Belgia (2022). I begge land omfatter avkriminaliseringen kjøp og salg av seksuelle tjenester, samt tredjepart. I de land som har avkriminalisert prostitusjon, er sexsalg lovlig arbeid, med alt hva det innebærer av rettigheter og plikter for sexselgere. Per i dag er sexsalg ikke definert som arbeid i Norge. Pro Sentret tar ikke stilling til hvorvidt prostitusjon er arbeid eller ikke, men ønsker å påpeke hvilke negative konsekvenser av en redefinisjon til arbeid vil kunne få for personer som selger sex.

De fleste som selger sex i Norge i dag er migranter. Selv om noen av disse har fast opphold i Norge, er en majoritet tilreisende, det vil si at de selger sex i kortere eller lengre perioder men har opphold i et annet land. Sexsalget har derfor ofte karakter av sesongarbeid, der målet er å tjene så mye penger på så kort tid som mulig. Pro Sentret mener at det er lite sannsynlig at denne gruppen sexselgere vil registrere seg som selvstendig næringsdrivende, samt betale skatt, avgifter og eventuelt mva. Hvis en avkriminalisering leder til at sexsalg blir definert som arbeid, er risikoen derfor stor for at denne gruppen vil arbeide ulovlig med alle de negative konsekvenser det har for den enkelte spesielt og samfunnet generelt. I dette landskapet er også mulighetsrommet for utnyttning stort.

Også for norske sexselgere vil en redefinisjon av sexsalg som arbeid kunne ha negative konsekvenser. Selv om noen i denne gruppen har ordinært arbeid og selger sex som sideinntekt, er Pro Sentrets erfaring at de fleste har en eller annen stønad fra det offentlige som grunninntekt. Hvis sexsalg blir sett på som arbeid, vil stønadene bli justert etter hvor stor inntekten fra sexsalg er. Pro Sentret anser det derfor som lite sannsynlig at interessen for å registrere seg som selvstendig næringsdrivende og betale skatt og avgifter er spesielt stor. Akkurat som med migrantgruppen, vil nok mange velge å selge sex ulovlig.

All inntekt skal beskattes i Norge, også inntekt fra sexsalg. I praksis etterfølges dette i svært liten grad, både av sexselgere og myndigheter. Videre er sexsalg definert som en tjeneste noe som innebærer at også merverdiavgift er pålagt. Pro Sentret stiller seg spørrende til om betaling av merverdiavgift på seksuelle tjenester er gjennomførbart, med de krav til kunderegister og kvitteringer dette medfører. Merverdiavgiften er dessuten en avgift selger innkrever av kjøper på vegne av staten, hvilket kan være problematisk satt opp imot straffelovens § 316 definisjon av hallikvirksomhet. I en dom fra 2014 i Oslo Tingrett ble nettopp det faktum problematisert⁴.

Rådet mener at en avkriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester fra voksne vil få små konsekvenser for politi og påtalemyndighetene. Pro Sentret vil gjøre Justisdepartementet oppmerksom på at hvis avkriminaliseringen medfører at sexsalg blir redefinert som arbeid, vil dette få administrative konsekvenser for andre myndigheter, spesielt for skatteetaten og arbeidstilsynet

Dersom sexkjøpsloven skal oppheves og kjøp av sex avkriminaliseres, anbefaler Pro Sentret en tilbakegang til situasjonen før januar 2009, det vil si når straffelovens § 316 ble innført. Kjøp og salg av seksuelle tjenester var da lovlig, men sexsalg var ikke definert som arbeid. Det ble fastslått i en høyesterettsavgivelse i 1999⁵ hvor retten kom fram til at arbeidstillatelse ikke var påkrevet for salg av seksuelle tjenester ettersom prostitusjon ikke var å regne som et arbeid eller erverv.

¹ LB-2009-93028

² HR-2017-2352-A

³ Amnesty International. (2016). *The human cost of 'crushing' the market: criminalization of sex work in Norway*. London: Amnesty International.

⁴ 14-165947MED-OTIR/08

⁵ Rt-1999-763

Pro Sentret deler langt på vei Straffelovrådets betraktninger rundt kjøp av seksuelle tjenester fra voksne, viktigheten av prinsippet om seksuell selvbestemmelse og det problematiske med å bruke kriminalisering som middel for å påvirke samfunnsfenomen som anses problematiske. Følgelig er vi enig med Straffelovrådet i at det problematiske ved prostitusjon som fenomen bør motvirkes ved andre, og mindre inngripende, virkemidler enn kriminalisering av sexkjøp. Samtidig kan rådets forslag gi uheldige utfall for personer som selger sex, dersom den foreslåtte avkriminaliseringen av kjøp av seksuelle tjenester fra voksne faktisk leder til en redefinisjon av sexsalg som arbeid.

Med vennlig hilsen

Björg Norli
seksjonsleder

Dette dokumentet er elektronisk signert